

יד
מהר"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
יתרו
שבט ה'תשע"ה ב'שכ"ו
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

נושאי השיעור:

השלמה לשיעור מוצש"ק ויחי בעניין תפילה או ברכה הנאמרת בלא כוונה האם היא מזעזעת עולמות עליונים, והיחס שבין תפילת האנשים הפשוטים לתפילת הצדיקים. מוסר השכל לתועלת שלום-בית, שהבעל לא יתבזה בעיני אשתו. השלמה בעניין השאלה מדוע יוסף הצדיק לא גילה לפוטיפר על מעשי אשתו, ותירוצים נוספים לשאלה זו.

מה הדין באדם אשר אמר את התחלת ברכת יוצר אור ואת סופה, ודילג את כל אמצע הברכה, וכן לגבי ברכות דומות אחרות כגון ברכת על המחיה, ביאור הכלל דאמרינן ספק ברכות להקל נגד דעת מרן השו"ע, והאם אומרים כי אילו מרן היה רואה את הדעות האחרות גם הוא היה מודה להם.

מה היא עיקר ברכת יוצר אור, ומה הקשר בין קדושת המלאכים ליצירת המאורות. האם קדושה דיוצר וכן קדושת ובא לציון נאמרות גם ביחיד, ומה הדין לגבי אמירת ברוך כבוד י"י ממקומו, התייחסות למש"כ בספר זית רענן בעניין זה, ודחיית דבריו כאילו מנהג ק"ק תימן לומר קדוש וגו' וברוך כבוד וגו' בניגון ופיסוק טעמים. בעניין ספר הפטריות הכתוב ע"ג קלף בניקוד ובטעמים.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 058-70-20-222

שלוחה 7

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור במערכת קול הלשון – 417

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 292

השיעור מוקדש

להצלחת הילד בנימין בן הרב נח הי"ו,
לרפואה שלמה לדיבור ברור ומהיר וקריאה טובה,
ולעלייה בתורה וביראת שמים, אכ"ר.

השיעור מוקדש להצלחת הילד בנימין בן הרב נח הי"ו, לרפואה שלמה לדיבור ברור ומהיר וקריאה טובה, ולעלייה בתורה וביראת שמים, אכ"ר.

השלמה לשיעור מוצש"ק ויחי בעניין תפילה או ברכה הנאמרת בלא כוונה האם היא מזעזעת עולמות עליונים, והיחס שבין תפילת האנשים הפשוטים לתפילת הצדיקים. מוסר השכל לתועלת שלום-בית, שהבעל לא יתבזה בעיני אשתו. בעזרת ה', ברצוני לדבר על שאלה מעניינת, אשר באה לפנינו בזמן האחרון. אבל רק אקדים להשלים כמה דברים, הקשורים לשיעורים הקודמים.

הגמרא בברכות [דף ל"ד ע"ב] אומרת, מעשה ברבי חנינא בן דוסא, שהלך ללמוד תורה אצל רבן יוחנן בן זכאי, וחלה בנו של-ריב"ז. אמר לו, חנינא בני, ביקש עליו רחמים ויחיה. משמעות הלשון שסמוך אחרי שר' חנינא בן דוסא בא, חלה בנו של ריו"ח בן זכאי. מסתמא הדבר היה מכוון מן השמים. בכל אופן, רבן יוחנן בן זכאי ביקש מרבי חנינא בן דוסא, שיתפלל על בנו כדי שיחיה. הניח ראשו בין ברכיו, וביקש עליו רחמים ויחיה. אמר ריב"ז, אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום כולו, לא היו משגיחים עליו. הוא אמר, אם זה הייתי אני, גם אם הייתי שם את ראשי בין ברכי כל היום, מן השמים לא היו מתייחסים אלי. אבל רבי חנינא בן דוסא, התפלל זמן קצר, כמה דקות, ואכן הילד חי. אמרה לו אשתו, וכי חנינא גדול ממך? היא אפילו לא קראה לו רבי חנינא, הרי הוא תלמיד שבא ללמוד אצלו, וכי הוא יותר גדול ממך? אמר לה, לאו. אלא, הוא דומה כעבד לפני המלך, ואני דומה כשר לפני המלך.

בשיעור מוצש"ק פרשת ויחי, הבאנו איזה דבר, אשר לא ידענו מהו מקורו. אמרנו אז, כי כל תפילה או ברכה, אפילו שהיא נאמרת בלי כוונה, מזעזעת את העולמים העליונים. דהיינו, אם אדם התפלל ולא כיון, לא חשב על מה

שהוא אמר, עצם כך שהוא אמר את המלים הללו, הדבר מזעזע את העולמות העליונים. כך ראיתי שהפיצו, מבלי לציין את המקור. הדבר היה לי חידוש גדול. אמנם, הדבר מעורר. בכדי להראות, כמה חשובה תפילה עם כוונה, עד שאומרים לך, שאפילו תפילה או ברכה שהיא בלי כוונה, מזעזעת עולמות עליונים. אם כך, כ"ש לגבי תפילה עם כוונה. זה בא להראות, את חשיבות הדבר. אמרתי אז, כי אינני יודע מי המקור לכך, ובאיזה ספר הדבר נדפס, ומי שימצא זאת ויודיע לנו היכן הדבר כתוב, יבורך על כך. [שם דף 5].

טוב עין הוא יברך [משלי כ"ב, ט"ז], ידידנו הרב ישראל מאיר חדר הי"ו, יגע ופשפש, וכנראה שהוא מצא את המקור לעניין זה. אבל אם כן יוצא, כי מה שכתבו ופירסמו, אינו מדויק. בכל אופן, הדבר לא כפי שהבנתי מתוך מה שהם כתבו.

כנראה המקור לכך, הוא מסיפורי הבעש"ט זצוק"ל. הדבר מובא בספר גדולי ישראל בילדותם [עמ' י"ט], ובספר כל סיפורי בעש"ט [דף כ"א כ"ב]. אבל ישנו כאן דבר, אשר צריך לעמוד עליו.

מספר רבי ישראל בעל שם טוב על עצמו כך, ביום ההולדת שלי, ח"י באלול תע"ד, [בשיעור הבא נוסף בל"ג שבאותה שנה נולד גם גאון עוזנו מהרי"ץ זיע"א. יב"ן], הייתי בישוב קטן. בעל הפונדק שלי, היה יהודי פשוט בתכלית, ידע להתפלל רק בקושי, ולא הבין כלל פירוש המלים. הוא היה ירא שמים גדול, והיה רגיל לומר על כל דבר ובכל זמן 'ברוך הוא ומבורך לעולם ועד'. וזוגתו הפונדקאית, היתה רגילה לאמור על כל דבר ובכל זמן, 'מבורך יהיה שמו הקדוש'.

באותו יום, יצאתי להתבודד בשדה, כפי סדר הקדמונים שביום ההולדת צריכים להתבודד משך זמן מסויים. בעת התבודדותי, אמרתי

שערי יצחק – השיעור השבועי

והפרנסה? בכדי שיאמרו דברי שבח להקב"ה. כיון שהוא הבין מאליהו הנביא, שהדברים הללו פועלים גדולות ונצורות בשמים.

יוצא א"כ, כי בעצם זה לא כ"כ מדוייק להגיד, שתפילה בלי כוונה בכלל, מזעזעת עולמות עליונים. אם כן, הדבר נכון מצד עצמו, שיש לדבר זה תוקף. כי אפילו אם האדם בירך ברכה ולא התכווין בה, בודאי שהברכה הזאת פועלת. אפילו אם יודעים, שהאדם הזה בירך בלי כוונה בכלל, אף אחד לא יבוא ויגיד לו שיחזור על הברכה, שאין לברכתו שום ערך. ואדרבה, אם הוא יחזור על הברכה, זאת תהא ברכה לבטלה. א"כ ברור, שהברכה פעלה ותפסה. אבל להגיד, שהברכה מזעזעת עולמות, זאת לא שמענו.

אבל צריך להבין, כיצד להסביר זאת, איך בדיבור של אנשים פשוטים, נעשים ייחודי שמות, יותר מן הצדיקים הגדולים, אשר למדו זאת, ומכוונים ומתאמצים בכך. כיצד נבין את הדבר?

חושבני, כי אפשר להשוות זאת עם מה שכתוב בגמ' שהבאנו לעיל, במעשה שהיה עם רבי חנינא בן דוסא ורבן יוחנן בן זכאי. שהוא דומה כעבד לפני המלך, ואני דומה כְּפֶּשֶׁר לפני המלך. גם את זאת צריך להבין, אבל כאן כתוב היסוד. כמובן, אי אפשר להשוות את האנשים הפשוטים הללו, לרבי חנינא בן דוסא. אני רק מקביל מעט את הדברים, בתורת שהדבר בנוי על אותו היסוד. לא ח"ו שמשווים ביניהם, ברור שרבי יוחנן בן דוסא היה גברא רבא, שהם אינם מגיעים לקרסוליו, הם היו אנשים פשוטים ממש, יהודים תמימים.

בכל אופן, בכדי להסביר, מה מעלתו של רבי חנינא בן דוסא, שאכן היה אדם צדיק, אבל הוא לא היה במדרגתו של רבן יוחנן בן זכאי. אנחנו מכירים יותר את רבי חנינא בן דוסא, בענייני נסים ונפלאות. יכול להיות, שהוא עסק יותר באגדה, ולא בהלכה כפי שהיה ריב"ז. לא

מזמורי תהלים, ועסקתי בייחודי שמות הקדושים. הוא מספר לפני כן, כי כבר בגיל צעיר, הוא היה מחובר עם צדיקים נסתרים, וכבר ידע כוונות על פי קבלת האר"י ז"ל. ממילא, הוא ייחד שמות, וכיוון דברים גבוהים. בהיותי שקוע בזה, לא הרגשתי את הנעשה סביבי. פתאום ראיתי את אליהו הנביא – סיפר הבעש"ט – (וחיוך על שפתיו) [ופניו מאירות ושמחות]. התפלאתי מאד על זה, שבהיותי לבד, זכיתי לגילוי של אליהו הנביא. אצל הצדיק רבי מאיר, וכן בהיותי עם הצדיקים הנסתרים, (כן) זכיתי לראות את אליהו הנביא. אך לזכות לגילוי בהיותי לבד, היתה זו הפעם הראשונה. לכך התפלאתי מאד, ולא יכולתי להבין את (חיוכו) [שמחתו] של אליהו הנביא.

אליהו הנביא אמר לי, הינך יגע ועמל לכוון את ייחודי השמות הקדושים, היוצאים מפסוקי התהלים שדוד מלך ישראל סידרם. [מאידך] הפונדקאי והפונדקאית, אינם יודעים את ייחודי השמות הקדושים היוצאים ב'ברוך הוא ומבורך לעולם ועד', מה שהפונדקאי אומר. ו'ברוך יהיה שמו הקדוש', שהפונדקאית אומרת. הם אנשים פשוטים ותמימים. אבל, אמירתם התמימה "מרעישה עולמות", הרבה יותר מייחודי השמות, אשר הצדיקים הגדולים מכוונים.

כנראה, מה שהם כתבו, שתפילה וברכה בלא כוונה מזעזעת עולמות עליונים, כוונתם היתה לומר את זאת. הדבר אינו כפי שהבנו, שהמדובר על מי שמתפלל בלי כוונה כלל, אלא המדובר בלי הכוונות של ייחודי שמות. כלפי זה נאמר, כי הדבר מזעזע עולמות. כי מה שאמר אותו פונדקאי, הוא אפילו יותר ממה שאותו הצדיק עושה.

ועל פי זה אומר הבעש"ט, כי מאז אותו מעשה, הוא נהג, השתדל לעצמו, ושידל גם אחרים, שהאנשים הפשוטים ישבחו את הקב"ה. דהיינו, הוא שואל אותם, איך הבריאות? והילדים?

היו לו פסקי דינים, להלכה למעשה. אלו שני דרכים, שהיו גם בדורות ההם. היו אנשים, שהשקיעו יותר בענייני עבודת ה'. אבל גם ריב"ז, בודאי שהוא היה גברא רבא, גם מבחינת צדקות וקדושה ויראת שמים. א"כ מה ההסבר לכך? מדוע הוא לא נענה? המפרשים מבארים זאת, בכמה דרכים.

לענייננו, חושבני כי מתאים מה שהביא בעל עץ יוסף, בשם ספר מעין הברכות. הוא כותב על האמור בגמרא 'אלמלא הטיח בן זכאי את ראשו, קשה, מזה נראה שהוא למטה במדרגה מרחב"ד, ואח"כ אמר שזה מגדילתו. לכאורה, הוא סתר את עצמו. בהתחלה הוא אמר, אלמלא הטיח בן זכאי את ראשו, לא היו משגיחים עליו. אולם כאשר אשתו שואלת אותו, הוא אומר, לא, אני כמו שר לפני המלך. לכאורה זה נראה, דבר והיפוכו. וגם מה שאמר הוא כעבד כו' ואני כשר כו', צריך ביאור.

ויש לומר על פי שדרשו חז"ל ויבמות דף קכ"א ע"ב, וסביביו נשערה מאד וגו' [תהלים נ, ג], שמדקדק הקב"ה עם הצדיקים כחוט השערה. שלפי חשיבותם, מדקדק עמהם. ועניין דקדוק עם צדיקים, אמרו ז"ל, בעיון תפילה. וכמו שאמרו [ברכות דף נ"ה ע"א], שלשה דברים מזכירים עוונותיו של האדם כו'. היינו, בעיון תפילה, מחפשינן אחריו אם הוא ראוי שימלא משאלותיו. וכל מי שהוא יותר גדול במדרגה, מדקדק עמו יותר, ואינו כדאי שימלא משאלותיו. וזה שאמר, אלמלי הטיח בן זכאי כו' לא היו משגיחין עליו.

ואחרי זה פירש דבריו, שאין זה כפי המובן, שזה משפלותו שהוא למטה במדרגה, ונהפוך הוא. לא הבנתם את כוונתי. כאשר אמרתי בהתחלה, 'אלמלא הטיח בן זכאי את ראשו, אפשר אולי להבין כי אין לי שום חשיבות אצל הקב"ה, אבל לא לכך התכוונתי. נהפוך הוא. הוא רבי חנינא, כעבד כו', ואין מדקדק עמו כ"כ בעת עיון תפילה, ואני כשר כו'. והדבר

מובן, אם הטיח בן זכאי, היינו עיון תפילה ומאריך, היה גורם לבדוק אחריו. יושב ומתפלל כל הזמן, בשמים בודקים אותו אם הוא ראוי או לא ראוי. וכמאמרם, עיון תפילה, וקיר נטוי. והמעייין יבין, שאמר בפני השומע לשון המשתמע לתרי אפי, שלא להחזיק טיבותא לנפשיה, ולאשתו ששאלתו וכי חנינא גדול כו', פירש לה אמיתת הדבר.

א"כ יוצא, כי בדבריו 'אלמלי הטיח בן זכאי וכו', גם בשלב הראשון הוא לא התכווין להגיד, שרבי חנינא בן דוסא יותר גדול ממנו. הוא אמר דבר, שאפשר להבינו בשני אופנים. הם הבינו, שהוא מתכווין להגיד שרבי חנינא בן דוסא יותר גדול ממנו. אבל כשאשתו שאלה אותו על כך, אז הוא הסביר זאת.

שאלה מהקהל: ואם היו בודקים אחרי ריב"ז? הרי הוא גברא רבא?

תשובת מרן שליט"א: אכן. אבל לגבי הצדיקים, הקב"ה מדקדק עמהם כחוט השערה. לגבי העבדים, מקבלים אותם, ושומעים את תפילתם, איך שיהיו. כפי שאמרנו לעיל, לגבי האנשים הפשוטים. למרות שבודאי שאינם במדרגת הצדיקים וגדולי התורה, אבל לפי פשטותם ותמימותם, אם הם ביקשו ואמרו זאת בתום לב, ללא חכמה גדולה, מבלי שהשקיעו וללא שייחדו או כיוונו כוונות נשגבות. אבל לגבי הצדיקים, הקב"ה מדקדק עמם כחוט השערה. לכן בודקים, האם הוא ראוי, או שאינו ראוי. לכן, לגבי אותו פונדקאי, נותנים לו את משאלות ליבו, מבלי לעשות חשבון.

הדרך הזאת, מבוארת פחות או יותר גם בספר בן יהוידע וספר בניהו, הוא אומר דברים הדומים לכך. בכל אופן, זהו פחות או יותר הרעיון, אם הצלחנו להבין אותו. וזאת בכדי להראות, כי גם לאנשים הפשוטים, ישנה חשיבות ומדרגה, ולא לחשוב שכביכול אין במעשיהם כלום.

שערי יצחק – השיעור השבועי

שהוא אדם פשוט מאד, עד כדי כך שהם אמרו לאשתו, בשביל מה את צריכה אותו? הרי את ממשפחה מיוחסת, אשה חשובה, והוא אדם בור ועם הארץ, א"כ יותר טוב שתתגרשו. כמובן שהדבר לא נעשה, כיון שהוא גילה לה בינו לבניה מי הוא ומה מעשיו, ואז אדרבה, היא העריכה אותו ביותר.

אם האשה אינה מעריכה ומכבדת את בעלה, הדבר גרוע מאד. הרבה חתנים, נכשלים בזה אחרי החתונה. אפשר לראות זאת, בהרבה דוגמאות. למשל, לפעמים אחרי החתונה, החתן פתאום ישן לו בבוקר עד שעה מאוחרת, הוא שרוע לו על המטה. אשתו משכימה קום, והוא שוכב על המטה. הדבר מוריד את ערכו בעיניה. חושבני, כי גם זאת אפשר ללמוד בדרך אגב, מן הסיפור הזה, שהיה חשוב לרבן יוחנן בן זכאי, שאשתו תדע זאת.

ישנו מקור לכך במס' אבות ופרק ראשון משנה ה"ז, יוסי בן יוחנן איש ירושלם אומר וכו', ואל תרבה שיחה עם האשה. באשתו אמרו, קל וחומר באשת חבירו. מכאן אמרו חכמים, כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה, גורם רעה לעצמו, ובוטל מדברי תורה, וסופו יורש גיהנם. רבינו עובדיה מברטנורא, מביא שם שני פירושים. הפירוש הראשון, שהוא מספר לה מה היה לו, וכאן אירע לו מחלוקת עם מישהו, וכאן רבנו, וכאן דיברנו כך וכך, וכדומה. ואז היא יכולה להיות, כמו אשתו של קורח, והיא מלמדת אותו לחרחר ריב. אח"כ הוא מביא פירוש אחר, שאם הוא מספר לה על שביזו אותו, ממילא גם היא מבינה שהוא אינו אדם חשוב, ובסופו של דבר גם היא מזלזלת בו. כאן מצאנו בס"ד את היסוד הזה. וכך לשון רבינו עובדיה שם, מתוך שהוא מספר לה שחבריו גינהו וביישוהו, אף היא מבזה אותו בלבה. וזהו, מה שאמרו חז"ל, כל המרבה שיחה עם האשה, גורם רעה לעצמו.

ומזה יש ללמוד לעניינים נוספים, ישמע חכם ויוסף לקח.

ואכן לאמיתו של דבר, הבעש"ט הוא שזכה לגילוי אליהו הנביא, ולא אותם הפונדקאים... רואים שישנו הבדל. הדבר ברור, שהם במדרגה נמוכה. אמנם תפילתם פועלת, אבל כמובן שאין מה להשוות ביניהם, וגם בגן עדן הם לא יהיו באותה המדרגה.

[נשאלתי לאחר השיעור, שיש סיפור על השמש בעיר של הרב הקדוש רבי שמואל שמלקא, שזכה לראות את אליהו הנביא לפנות בוקר כשהיה יוצא מביתו של הרב, ובפעם נוספת הצטרף לאליהו הנביא מנשה בן חזקיהו מלך יהודה וכו', סיפור ארוך ומעניין. הרי ששמש פשוט זכה לראות את אליהו הנביא. והשבת, כי הוא לא התגלה אליו במיוחד, אלא לרב, ורק היתה לו זכות לראות אותו בדרך אגב. יב"ן.]

מוסר השכל לתועלת שלום בית, שהבעל לא יתבזה בעיני אשתו.

דרך אגב, חושבני כי גם יש כאן במעשה הזה, תועלת נוספת, מוסר השכל. לכאורה, למה הגמ' צריכה לספר לנו, כי אשתו היא ששאלה אותו על כך? מה איכפת לנו, מי שאל זאת. האם אשתו, או מישהו אחר?

אלא כמדומני, כי ישנו כאן עוד איזה לימוד בשבילנו. דהיינו, האדם צריך לדעת, כי עליו להתנהג בצורה מכובדת, בכדי שאשתו תעריך אותו, ושלא תזלזל בו. אולי אם היה שואל זאת מישהו אחר, ריב"ז היה שותק. מפני רוב ענותנותו. וגם הוא מעצמו, לא היה אומר לה זאת. כי הדבר נראה כיוהרא, שאני כמו שר לפני המלך, והוא כמו עבד. אבל כיון שאשתו שאלה אותו, אם הוא לא היה אומר לאשתו דבר כזה, היא היתה חושדת כי אכן רבי חנינא בן דוסא יותר גדול ממנו, ואז ח"ו היא לא היתה מכבדת אותו כפי שצריך. וכך הלאה.

מספרים כך על אחד הצדיקים הנסתרים, אשר היה מתנהג כאדם פשוט, והסתיר את עצמו בתכלית. האנשים ראו אותו, חשבו כביכול

השלמה בעניין השאלה מדוע יוסף הצדיק לא גילה לפוטיפר על מעשי אשתו, ותירוצים נוספים לשאלה זו.

שאלה נוספת, אשר נגענו בה בסוף אותו השיעור [מוצש"ק יחי ה'תשע"ה ב'שכ"ו דף 26], והשארנו זאת לעיון הציבור, לשמוע מה אתם אומרים. מי שיש לו תשובה על השאלה הזאת, שיגיד לנו אותה עכשיו, כי כמעט לא התייחסו לכך אחרי כן.

דיברנו לגבי יוסף הצדיק, מדוע הוא לא גילה לפוטיפר, שאשתו מנסה לפתותו? לכאורה, פוטיפר היה מקשיב לו, ואז יוסף היה חוסך לעצמו את כל הניסיונות. כמו שנאמר, וַיְהִי כַּדְבָּרָה אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם [בראשית ל"ט, י"א], במשך שנה שלימה, היא מנסה לפתותו. לכאורה, למה הוא שומר זאת, בינו לבין עצמו?

אמרנו בזמנו, כי כנראה ישנם כמה מהלכים, כיצד לתרץ זאת. אבל מה שנראה לי העיקר, כתירוף העיקרי, שיוסף החליט כי כאן הוא חייב לעמוד בניסיון, ולא לדבר לשון הרע, כיון שזהו התיקון שלו. הרי הוא עשה חשבון הנפש, למה הגיע לי כל מה שהגיע? מדוע הוא נמכר לעבד, ובכלל מה הסיבה לכל הצרות שעברו עליו? התשובה היא, בגלל, וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דְּבַתָּם רָעָה [בראשית ל"ז, ב']. אם כן, מה אני אעשה עכשיו? כיצד אלך ואספר עליה לשון הרע? בעניין זה, אני צריך ללכת עד הקצה האחרון. ולכן יוסף חשב, כי עדיף שלא לדבר. כך דיברנו בזמנו.

ידידנו הרב אלון גרטי הי"ו, מהעיר ראשון לציון, כתב לי בעניין זה כך, הרי כתוב מפורש בספר חפץ חיים, לשון הרע לתועלת, מותר. א"כ, הרי אין בזה איסור? וגם, לשון הרע על גויים, מותר.

לגבי הטענה הזאת האחרונה, אינני יודע אם זה נקרא 'גויים', הדבר אינו כ"כ ברור. כי

המפרשים דנים, איזה דין היה לאבותינו הקדושים, דהיינו לשבטים, אולי הם נחשבים בני נח. לכן מסופקני, האם מהבחינה הזאת, יוסף החשיב את עצמו יהודי יותר מאותה רשעה גויה.

אבל הטענה הראשונה, היא אכן שאלה נכונה. החפץ חיים כותב [כלל ח' הלכה ה'] כך, כל האיסור של-לשון הרע, הוא דוקא על איש, שעל פי דין תורה הוא עדיין בכלל 'עמיתך'. דהיינו, אפילו שהוא יהודי, רק שאינו בכלל 'עמיתך', אין איסור לדבר עליו לשון הרע. חז"ל [שבועות דף ל' ע"א] אומרים מה הפירוש 'עמיתך', דהיינו, עם שְׂאֵתָךְ בתורה ובמצוות. אבל אותן האנשים, שמכירים שיש בהם אפיקורוסות, מצוה לגנותם ולבזותם, בין בפניהם ובין שלא בפניהם, בכל מה שהוא רואה עליהם או ששומע עליהם, וכו'. הוא מאריך בזה.

וכן מי מישראל שכופר בתורה ובנבואה, בין בתורה שבכתב ובין בתורה שבעל פה, ואפילו אם הוא אומר שכל התורה מן השמים חוץ מפסוק אחד, או קל וחומר אחד, או גזירה שוה אחת, או דקדוק אחד, גם הוא בכלל זה. מותר לדבר עליו לשון הרע. לא רק מותר, אלא מצוה.

ובהלכה ז' הוא כותב כך, אם הוא מוחזק בעיר לרשע, מפני שאר ענייני עבירות שמותר עבורם לגנותו, גם כן דינא הכי. הוא רק אומר, כי צריך גם את יתר הפרטים, שהביא שם בספרו באר מים חיים [ס"ק ט"ז]. כגון, צריך שיכווין לתועלת. דהיינו, כדי שיתרחקו בני אדם מדרך רשע, כשישמעו שהבריות מגנות פועלי און. וגם אולי הוא בעצמו ישוב עי"ז מדרכיו, כשישמע שהבריות מגנות אותו עבור זה. אבל לא יתכווין המספר ליהנות מהפגם ההוא שהוא נותן בו, ולא מצד שנאה שיש לו עליו, רק מצד האמת.

שערי יצחק – השיעור השבועי

תשובת מרן שליט"א: יוסף פוחד שהוא יהרוג אותה? כיון שפוטיון הוא 'שר הטבחים'...? נכון. אינני יודע, האם בגלל חשדות ודיבורים, הורגים בן אדם. לא נראה, שהוא – פוטיון – יהרוג אותה. אלא שהוא ידאג, שהדבר לא ימשך. אינני חושב, כי הדבר עד כדי כך, שזאת סיבה בכדי להרוג.

שאלה מהקהל: אין חשש, שהוא יהרוג את יוסף? הרי אם הוא יראה, שיוסף מדבר נגד אשתו, אזי במקום להרוג אותה, הוא יהרוג אותה?

תשובת מרן שליט"א: יפה. תכף נאמר בעזרת ה' דברים דומים, אשר יסתדרו עם דבריך.

שאלה מהקהל: אבל כתוב, כי גם פוטיון בעצמו, פיתה את יוסף?

תשובת מרן שליט"א: נכון, אבל זה היה בהתחלה, והקב"ה סירס אותו. בא גבריאל וסירסו [סוטה דף י"ג ע"ב]. הדבר נכון, כך הוא רק מבחינתו. להנאת עצמו. אבל מסתמא, על אשתו הוא היה מקפיד.

ראיתי כי בספר אזניים לתורה [דף רפ"ד], הוא שואל את השאלה הזאת, וכותב כך, וַיְהִי כַּדְבָּרָה אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלֹא שָׁמַע אֵלָיָהּ [בראשית ל"ט, י"ג], הוא כותב, יצרה גבר מיום אל יום (ובפרט אחרי שבעלה נסתרס), והיתה חוזרת יום יום על ההצעה הנמבזה באזני יוסף. והוא? בודאי גם הוא, דהיינו יוסף, חשב מחשבות, איך לצאת מן המצב המסוכן הזה. א"כ, למה יוסף לא חשב על איזה פתרון? מדוע הוא מתמודד עם כך לבדו? הוא חשב כך, אם לגלות את אוזן אדוניו? הלא לא יאמין לו. דהיינו, אם היה יוסף מגלה זאת לפוטיון, הוא לא היה מאמין לו. כי היתה מוחזקת לצנועה. אצל המצרים, אשת פוטיון היתה צנועה. כך כתוב מפורש בבראשית רבה [פרשה פ"ז], על הפסוק, שֵׁית זֹנָה וְנִצְרַת לֵב [משלי ז', י"ג]. שֵׁית זֹנָה, ליוסף. וְנִצְרַת לֵב, למצרים. היא נהגה בפריצות, רק כלפי יוסף. אבל בדרך כלל, היא היתה צדקת בעיני המצרים.

ישנו עוד תנאי, גם לא יגדיל המספר את העוולה יותר ממה שהיא, וגם לא יטמין את עצמו לגנותו בצנעה ובפניו יחניף לו. שלא יתנהג כך. בפניו, מראה כאילו אנחנו ידידים. ולפני מישהו אחר, הוא מספר בגנותו. רק כשיספר, יספר בפרהסיא. אם אתה מספר, תספר זאת בפרהסיא.

אלא אם כן הדבר מסוכן, הוא מפחד שמא הוא יזיק לו. אם לא שיש לו ממנו אימה, שיש לאל ידו להרע עמו, או ח"ו מפני חשש מחלוקת. במקרים האלה, מותר לגנותו בצנעה, בפני כל אחד ואחד. והכל יתכווין לשם שמים, כדי להשניאו שלא ילמדו ממעשיו. כך פסק החפ"ן חיים, על פי מה שהעלה מן הפוסקים ומן הראשונים.

אכן הדבר נכון. אבל בני"ד חושבני, כי למרות שזה לתועלת, ולמרות שלכאורה המדובר בגויים, וק"ו לגבי רשעים, אבל בכל זאת, יוסף הבין כי הדבר בבחינת 'בהדי כבשי דרחמנא למה לך'. דהיינו, נכון שהדבר מותר, אבל זהו התיקון שלי. כאן עלי ללכת עד הקצה האחרון, בכדי שהתיקון יהיה מושלם. לכן, הוא לא חיפש שום היתרים, ואדרבה, הוא צריך ללכת על צד החומרא.

אם יש למישהו תירוץ נוסף, על השאלה הזאת, נשמח לשמוע בעת. אם לא, אגיד לכם תירוץ אחר על השאלה הזאת.

שאלה מהקהל: אולי הוא חשב שפוטיון יהרוג אותה?

תשובת מרן שליט"א: אדרבה, וּבְאֵבֶד רְשָׁעִים רְנָה [משלי י"א, י"ג].

שאלה מהקהל: אבל הדבר יגרום לשפיכות דמים?

תשובת מרן שליט"א: אם מגיע לה, למה לא?

שאלה מהקהל: אבל עדיין לא היה כאן מעשה, הדבר רק היה לקראת מעשה?

ממילא, איך אפשר להאשים אותה ולדבר עליה? הרי הוא לא יאמין לו? ויענישו קשה על הוצאת דיבה על מצרית גדולה, חשובה, מהמעמד הכי גבוה במדינה.

מה יוסף יעשה, לברוח? אי אפשר, שהרי אין עבד יכול לברוח ממצרים. זאת פרשה סתומה. אפשר רק להיכנס למצרים, אבל א"א לצאת משם. אמנם בספר שמות, כתוב 'מצרימה'. אבל בספר בראשית, כתוב 'מצרים', מי"ם פתוחה בהתחלה, ומי"ם סתומה בסוף. לכן יוסף הצדיק, אז השליך יהבו על השם, וחיכה לנס מן השמים. כך הוא אומר.

גם התירוץ הזה, אינו נראה לי. והסיבה היא, כי גם אם אשת פוטיפר היתה מוחזקת לצנועה, אבל פוטיפר גם ידע, כי השכינה שרויה על יוסף. כפי שאומרים חז"ל על הפסוק, וַיֵּדָא אֲדָנָיו פִּי יוֹסֵף אֶתוֹ [בראשית ל"ט, ג'], א"ר חייא, עד שראה שכינה עומדת על גביו [בראשית רבה פ"ו ה"ז]. דהיינו, פוטיפר ידע, שיוסף הוא אדם גדול. הוא הבין, שיוסף אינו עבד רגיל, אלא אדרבה, מישהו נפלא מאד, השכינה עומדת על גביו. יש מן המפרשים אומרים, שפוטיפר ראה, כי השגחת הקב"ה על יוסף, והוא הבין שיוסף הינו צדיק מיוחד. רבינו שלום שבזי כותב בספרו חמדת ימים [פ' וישב דף קמ"ט ע"ב], כי פוטיפר, ראה ענן קשור על גביו. א"כ, אי אפשר להגיד, שהוא לא היה מאמין לו. בכל אופן, שוה היה לו לבדוק, את טענת יוסף.

אם כן חוזרת השאלה, מדוע יוסף לא מנסה? אולי הוא אכן יאמין לו?

הראו לי, כי בספר מנחת יהודה [פתאיה, פרשת וישב] כתב כך, אין לתמוה, כי מאחר שזכה יוסף להיות פקיד על בית פוטיפר, למה לא שלח מכתב לאביו, להודיעו שהוא במצרים? זאת בעצם השאלה שלראשונים, כגון הרמב"ן. הרי יוסף היה במצרים, כעת הוא כבר

בבית פוטיפר, במעמד חשוב ומכובד, וכי אינך יכול לשלוח מכתב לאביך, או לשלוח שליח, ולהודיע לו שאתה נמצא בארץ מצרים?

לפי דברינו, הדבר מתורץ הפלא ופלא. יוסף עשה חשבון כזה, אם אשלח להודיע לאבא שלי שאני במצרים, בסופו שלדבר הוא ידע שהאחים מכרו אותי. והרי זה היה חטאי, שדיברתי עליהם לשון הרע. א"כ, כעת אדבר עליהם עוד הפעם לשון הרע? לכן, אני משאיר זאת ביד ה'. הדבר בגדר, 'הנסתרות לי"י אלהינו'. ממילא, אני לא אעשה כלום, 'שב ואל תעשה' עדיף.

בכל אופן, בעל מנחת יהודה, עונה על השאלה הזאת ואומר, לפי שחשב יוסף, שאביו כבר נפטר, הוא כבר אינו בין החיים, מצערו על יוסף. והוא אומר כך, והעד על זה, שהרי כמה פעמים שאל יוסף את אחיו, העוד אביכם חי [בראשית מ"ג, ז']. ולא עוד, אלא שגם אחר שנתוודע לאחיו, חזר ושאל, העוד אבי חי [בראשית מ"ה, ג']. מכל זה נראה, שלא היה יוסף סובר שעוד אביו חי, ולכן לא שלח לו מכתב וכו'. כך הוא אומר.

גם אלו דברים קשים מאד, אינני מבין את הראיה מן הפסוקים, שהרי אדרבה, משמע שיוסף מסתפק בכך, לכן הוא שואל את אחיו, 'העוד אבי חי?' 'העוד אביכם חי?' משמע, כי יש לו צד, שאביו אכן חי. הוא לא היה בטוח שאביו כבר מת. והמדובר כבר לאחר שלוש עשרה שנה, שיוסף היה במצרים. הרי הוא כבר היה בבית סוהר. הלא המדובר שם, כאשר אחיו באו למצרים, ויוסף כבר היה בן שלושים שנה. ועוד שבע שני שבע, ושנתים רעב. ביחד, עשרים ושתים שנה. וכל שכן כעת שמדובר לפני כן, כאשר יוסף עוד היה בבית פוטיפר, בן שבע עשרה או שמונה עשרה שנה. ואפילו כעבור עשרים ושתים שנה, עדיין הוא שואל, אולי אבא חי, ואולי מת?

שבעים פנים לתורה. יש עוד הרבה מה להאריך, אבל לא כאן המקום.

מה הדין באדם אשר אמר את התחלת ברכת יוצר אור ואת סופה, ודילג את כל אמצע הברכה, וכן לגבי ברכות דומות אחרות כגון ברכת על המחיה, ביאור הכלל דאמרינן ספק ברכות להקל נגד דעת מרן השו"ע, והאם אומרים כי אילו מרן היה רואה את הדעות האחרות גם הוא היה מודה להם.

נשאלתי שאלה מעניינת, לגבי אדם שהיה מתפלל תפילת שחרית, ואמר בברכת יוצר אור' כך, "ברוך אתה ה' אלדינו מלך העולם, יוצר אור ובורא חושך, עושה שלום ובורא את הכל. המאיר לארץ ולדרין עליה, המחפש בכל יום תמיד מעשה בראשית. כאמור לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו, התקנת מאורות לשמח עולם. ברוך אתה ה' יוצר המאורות".

דהיינו, שהוא קפץ בטעות מן המלים 'מעשה בראשית' שבהתחלת הברכה, למלים 'מעשה בראשית' שבסוף הברכה. האם יצא ידי חובה, או שלא?

כמדומני, שהשאלה הזאת, אינה נזכרת בשום ספר. כך לפי מיטב ידיעתי. אמנם, ישנם דברים הדומים לכך, אבל לא בסגנון ובאופן הזה. המדובר הוא, שאותו אדם התפלל את הפיסקא הזאת בעל-פה, ודילג מתחילת הברכה עד סופה. כידוע הרבה פעמים, כאשר ישנן מלים דומות, האנשים מחברים דברים מכאן לשם. בכל אופן יוצא, שהוא כמעט לא אמר את רוב ככל הברכה, אלא רק את ההתחלה ואת הסוף. השאלה היא, האם יצא ידי חובתו, או שלא? ואז יצטרך לחזור מתחילת הברכה.

וישנן עוד שאלות, המשתלשלות מן השאלה הזאת, והן שאלות יותר מצויות.

כגון, אדם שאכל מיני מזונות, ועליו לברך ברכה מעין שלוש, 'על המחיה ועל הכלכלה'. והנה במקום להגיד 'על המחיה ועל הכלכלה',

אולי אפשר לצרף את דבריו, לתירוץ שאמרנו מקודם. דהיינו, ישנו צד, שאבא מת מצער. לכן יוסף, עשה חשבון כזה. הרי אני רוצה לתקן את חטא לשון הרע. אבל אולי זאת אינה סיבה, שבגלל כך האבא יהיה בצער. אולם, מי אמר שאבא בכלל חי? אם כן, שב ואל תעשה עדיף.

הערה מהקהל: ישנו תירוץ מקביל, לתירוץ של הרב שליט"א. כי יוסף עשה זאת, בכדי שלא לעבור על 'נביא שכבש נבואתו'. דהיינו, הוא הבין שכך היה צריך להיות, לכן הוא לא רצה לעשות הפרעה להשתלשלות הנבואית שצריכה להיות, דהיינו שישתחוו לו אחיו ואביו. היה צריך, שאביו יבוא בהשתחויה, ויוסף לא רצה להפריע לכך. כך ישנם המתרצים את השאלה הזאת, מדוע יוסף לא הודיע לאביו שהוא במצרים. הוא פחד, שהוא יהיה כמו 'נביא שכבש נבואתו', ושהוא יפריע לגילוי.

תשובת מרן שליט"א: יפה, אולי גם זאת דרך ליישב זאת, שיוסף רצה לתת לעניינים להתנהל לבדם, מבלי להתערב. דהיינו, שהקב"ה יסדר את העניינים מעצמו. מה שראיתי בחלומות, שהגדתי בזמני לאחי. אבל הייתי רוצה לראות, באיזה ספר הדבר כתוב. ברצוני לראות זאת בפנים. אותיות מחכימות.

שאלה מהקהל: אולי בדרגא הגבוהה של יוסף, הדבר לא הפריע לו בכלל, שהיא מנסה לפתותו? הרי כתוב שאפילו לא ננערה קשתו? תשובת מרן שליט"א: אי אפשר להגיד כך. הרי אנו אומרים, זאל תביאנו לידי נסיון. והראיה, שבסופו של דבר, הוא כמעט נכשל.

שאלה מהקהל: אבל ישנה דעה, שיוסף לא נכשל.

תשובת מרן שליט"א: לפי הדעות שהוא לא נכשל, אכן הדבר מסתדר. אבל זהו כבר מהלך אחר. כביכול, יוסף בעצמו, רצה את הניסיון הזה. הדבר יכול להיות. לפי דבריך, בשביל יוסף, הדבר כמעט לא היה בגדר ניסיון, והוא לא היה צריך להתאמץ כלל. בסדר. ברוך ה',

אירע שהוא אמר 'על העץ ועל פרי העץ'. הוא לא שם לב, וכבר הגיע לסוף הברכה, מה עליו לעשות? האם מספיק שהוא יחתום בסוף, 'על המחיה ועל הכלכלה'?

כמו־כן, כאשר האדם מסופק, אינו זוכר מה הוא אמר, האם 'על העץ ועל פרי העץ', או 'על המחיה ועל הכלכלה'.

וכמו־כן, כאשר האדם אכל שני דברים, גם מיני מזונות, וגם פירות משבעת המינים. הרי הוא צריך לברך עליהם, 'על המחיה ועל הכלכלה', על העץ ועל פרי העץ. מה הדין, אם הוא שכח אחד מהם, הוא הזכיר רק דבר אחד בתחילת הברכה, ולקראת סוף הברכה הוא נזכר שלא אמר את שני הדברים. וכן אם שתה גם יין, שעליו להוסיף 'על הגפן ועל פרי הגפן'. השאלה היא, כיצד מתקנים זאת? ומה הדין בדיעבד, אם הוא הזכיר בסוף הברכה רק דבר אחד, נניח שהוא אכל מזונות, וגם העץ, ואמר ברוך אתה ה' על הארץ ועל המחיה, ועבר תוך כדי דיבור, כך שאינו יכול לתקן את עצמו.

אפשר להגיד את השאלה הזאת, בכמה וכמה אופנים. ובעצם כל הדברים, קשורים ותלויים האחד עם השני.

בעז"ה, בכדי לברר את השאלה הזאת, נראה תחילה את דברי מרן השלחן ערוך [בסימן נ"ט סעיף ב'] הכותב כך, אם טעה ואמר 'אשר בדברו מעריב ערבים'. במקום לברך 'יוצר אור ובורא חושך', הוא בירך בטעות 'אשר בדברו מעריב ערבים'. אמנם, אנחנו מזכירים בברכה בשחרית, את המלים 'בורא חושך', להזכיר מדת לילה ביום וכו', אבל הוא אמר את כל הברכה בתפילת שחרית, בנוסח שלתפילת ערבית. ונזכר מיד ואמר 'יוצר אור', וגם סיים 'יוצר המאורות', יצא. תיקנת את הטעות.

אבל אם אמר 'בדברו מעריב ערבים', ולא אמר 'יוצר אור', או לא סיים 'יוצר המאורות',

לא יצא. ואם אמר 'יוצר אור ובורא חושך אשר בדברו מעריב ערבים', וגם סיים 'מעריב ערבים', לא יצא. אבל אם סיים 'יוצר המאורות', כיון שפתח 'יוצר אור', יצא, אף על פי שהפסיק ב'מעריב ערבים'. לא ניכנס לכל פרטי הפרטים, ומה שדנים כאן כל המפרשים, וגם בגמרא, שזאת סוגיא עמוקה. אלא, נלך למסקנת הדברים.

לפי מה שפוסק השו"ע, אם האדם הכניס בתוך ברכת 'יוצר אור', את ברכת 'מעריב ערבים', דהיינו הוא פתח ב'מעריב ערבים', עליו לתקן ולומר 'יוצר אור', ועל ידי כך הוא משלים זאת, בכדי שהדבר יהיה צמוד עם הברכה.

בכל אופן, מה שיוצא בסה"כ מן הדברים, כי הדבר המעכב הוא, הפתיחה והסיום של הברכה. דהיינו, אם הוא אמר את פתיחת הברכה, בהזכרת שם ומלכות 'מלך העולם, יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא את הכל', אפילו אם המשיך אח"כ ואמר גם 'אשר בדברו מעריב ערבים', הדבר אינו משנה. הגם שהוא אמר את כל הנוסח של תפילת ערבית, כיון שבסוף הוא חתם במלים 'ברוך אתה ה' יוצר המאורות', יצא ידי חובתו. מה שהכנסת באמצע הברכה את נוסח ברכת 'מעריב ערבים', הדבר אינו סותר את מה שאמרת 'יוצר אור'. העיקר הוא, שפתיחת הברכה היתה טובה, וכן שסיום הברכה היה טוב. מה שבאמצע הוספת דברים אחרים, הדבר לא גורע.

המשנ"ב [בס"ק ח'] כותב כך, תמצית זה הסעיף הוא, דשני דברים יש בברכת 'יוצר אור' דשחרית לעיכובא. אחד, פתיחת הברכה או אמצעיתה, צריכה להיות כדין. אין פירושו, או הפתיחה או האמצע. אלא הכוונה היא, שגם אם הפתיחה לא היתה טובה, אם תיקנת לכל הפחות את אמצע הברכה, אזי הדבר גם טוב. שנית, חתימת הברכה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

לעשות? אולי יחזור כהוגן על שתיהן, גם 'על המחיה' וגם 'על העץ'. אבל 'על המחיה' הוא מיותר כאן? שהרי כבר אמר זאת. אם כן, כיון שחסר לו רק להשלים את 'על העץ', שיברך זאת אח"כ בנפרד. יברך 'על העץ ועל פרי העץ', ויחתום 'ברוך אתה ה' על הארץ ועל פירותיה', או 'ועל הפירות', לפי העניין.

המחלוקת הזאת, שבין הרשב"א להרא"ש, הינה מחלוקת אשר לכאורה קשה מאד להכריע בה.

השתילי זיתים, והכף החיים, והמשנ"ב, הלכו בשיטת מרן השו"ע, שפסק כדעת הרא"ש. הדבר נראה, כי לכאורה זהו העיקר, לפי דעתם. דהיינו, שני הדברים הם לעיכובא, גם הפתיחה וגם החתימה.

אבל בביאור הלכה, אומר המשנ"ב עצמו כך, כל זה לדעת השו"ע, וכל הפוסקים האחרונים, דתרוייהו בעינין שיהיו כדין. אחד, פתיחת הברכה או אמצעיתה. ב' חתימת הברכה. והגר"א בביאורו השיג על פסק השו"ע בכמה ראיות, ופסק לעיקר כדעת הרשב"א המובא בב"י, דתלוי רק בחתימת הברכה לבד. שאם חתם כדין, יצא. גם במלחמות להרמב"ן וברכות דף י"ב ע"ב, מבואר לגירסתו כדעת הרשב"א, דאם סיים 'יוצר המאורות', אף שלא אמר בתחילה רק 'מעריב ערבים', אף על פי כן יצא.

א"כ, יש לנו את דעת הרשב"א והרמב"ן האומרים, כי אם חתמת בסדר, לא איכפת לנו שאמרת בהתחלה רק 'מעריב ערבים', אפילו אם האדם אמר את כל נוסח ברכת 'אשר בדברו מעריב ערבים וכו', כיון שחתם 'ברוך אתה ה' יוצר המאורות', הכל הולך אחר החיתום.

בעל החפץ חיים, בספרו משנה ברורה עצמו, לא הביא את השיטה הזאת. ובספרו ביאור הלכה, הוא הביא את דעת הגר"א, ולא הכריע

ואין המדובר רק לגבי תפילת שחרית, אלא ה"ה גם לגבי תפילת ערבית. דהיינו, אם היה לאדם בלבול בתפילת ערבית, ובמקום לומר 'מעריב ערבים' הוא אמר 'יוצר אור', גם דבר זה תלוי בכך. כלומר, אם הוא יפתח 'אשר בדברו מעריב ערבים', ויסיים 'ברוך אתה ד' המעריב ערבים', יצא ידי חובה. כך לפי פסק מרן בשו"ע.

ובספרו בית יוסף, מביא מרן שני מהלכים, שני פירושים, ולהלכה פסק מרן כדעת הרא"ש האומר, כי רק באופן הזה הוא יצא יד"ח.

מאידך, יש את שיטת הרשב"א וברכות י"ב ע"ב, אשר אומר כי הכל תלוי לפי החיתום. דהיינו, לא משנה מה אמרת בהתחלה, גם אם אמרת 'מעריב ערבים', ולא אמרת בכלל 'יוצר אור', כיון שחתמת 'ברוך אתה ה' יוצר המאורות', יצאת ידי חובה.

לפי שיטת הרשב"א יוצא, לגבי השאלות שאמרנו מקודם, כגון בעניין ברכת מעין שלוש, הולכים אחת חתימת הברכה. זהו למעשה אותו הדבר. הברכות הללו, נקראות 'ברכות ארוכות'. כל ברכה הפותחת ב'שם וחותמת בשם, היא נקראת ברכה ארוכה. לכן, אם האדם היה צריך לברך 'על המחיה ועל הכלכלה', וטעה ובירך 'על העץ ועל פרי העץ', אם בסופו של דבר הוא חתם לא נכון, אזי הכל הולך אחר החיתום. כך לפי דעת הרשב"א. אבל לפי שיטת הרא"ש צריך להיות, שתפתח נכון, ותסיים נכון.

ואם האדם היה צריך לומר שני דברים, 'על המחיה ועל הכלכלה', ועל העץ ועל פרי העץ, ושכח זאת, ולא אמר כן בפתיחת הברכה, אם הוא נזכר לפני שסיים את הברכה, עליו לחזור מהרישא, דהיינו 'מלך העולם, על המחיה ועל הכלכלה, ועל העץ ועל פרי העץ, ולהשלים את כל הברכה. אולם אם הוא כבר גמר את הברכה, ואמר 'ברוך אתה ד' על הארץ ועל המחיה', לכולי עלמא הוא לא יצא יד"ח, כיון שחסר לו את עניין פירות העץ. מה עליו

בצורה מפורשת, מה לעשות להלכה למעשה. הוא לא נקט בסגנון 'אבל הגר"א', שלפי בעלי הכללים זה מורה על הסברא אשר בה הוא חפץ כידוע, וכמובא גם בתשובותיו של מהרי"ץ פעולת צדיק במקומות רבים.

ראיתי כי בספר פסקי תשובות [דף תקל"א] כתב, כי למעשה אמרינן, 'ספק ברכות להקל', כפי הכלל הגדול שבידינו. כלומר, כי כיון שישנן שיטות, שהוא יצא ידי חובתו, לכן אל תחזור. וז"ל, להלכה, על פי הכלל דסב"ל, הרי לנו להתייחס לשיטת הגר"א על פי הרשב"א והרמב"ן, שהכל תלוי בחתימת הברכה. ואם חתם יוצר המאורות, אינו חוזר. המקור הוא [שם הערה 14], 'שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' י"ח, אשי ישראל פי"ז הערה י"ב בשם הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א.

בספר אשי ישראל [פרק י"ז סע' ד'] כתב כך, אם שינה בנוסח הברכה, בפתחתה או בחתימתה, לא יצא. טעה ואמר במקום 'יוצר אור' אשר בדברו מעריב ערבים וכו', ורק בחתימת הברכה נזכר וחתם 'ברוך אתה ה' יוצר המאורות', לא יצא. כך הוא כותב בגוף הספר. אבל בהערות [הערה י"ב], הוא מביא את הביאור הלכה, שהגר"א חולק ופסק כמו הרשב"א. לדינא לכאורה יש לומר בזה סב"ל, ולא יחזור וכו'. וכן שמעתי מהג"ר יהושע נויבירט (שליט"א) בעל שמירת שבת כהלכתה [זצ"ל]. ועיין גם בשו"ת שבט הלוי, שיש לצרף דעת הגר"א ולא יחזור לברך. וגם הגר"ח קניבסקי שליט"א כתב לי, שבדיעבד יש לסמוך על הגר"א, דהעיקר בחתימה. תשובתו מובאת שם בסוף הספר דף תש"כ.

אולם, מה שהם כתבו, הפסקי תשובות והאשי ישראל, איננו מדוייק. בעל שו"ת שבט הלוי, לא כתב 'שיש לצרף את דעת הגר"א', או כפי שכותב בשמו הפסקי תשובות, כי 'כך היא ההלכה'. אלא בעל שבט הלוי כותב כך, אם

נצרף שיטת הגר"א, יהיה זה ספק ברכה. דהיינו, הוא מסתפק בכך. 'אם נצרף'. הדבר לא ברור לו. כנראה כיון שהשו"ע פסק במפורש אחרת, גם מרן וגם הרמ"א, והמשנ"ב לא הביא זאת, אלא רק בביאור הלכה, א"כ היה עליו לכתוב זאת במשנ"ב גופא. לא ברור.

בספר הלכה ברורה [ח"ד דף רס"ג] כתב כך, כל שהזכיר יוצר אור, וגם חתם יוצר המאורות כראוי, יצא. כן פסק בשו"ע, וכן דעת הרמ"א, כדעת הרא"ש [ברכות פרק א' סימן י"ד]. א"כ, זהו רק באופן הזה. אבל כפי שיטת הרשב"א, שהכל תלוי רק בחתימה, מצאתי שכשיטה זו, הסכימו רבים מרבתינו הראשונים, וכן כתבו תלמידי רבינו יונה [ברכות פרק א', דף ו' ע"א מהספר] בדעת רש"י והרמב"ם, וכן כתב רבינו מנוח בדעת הרמב"ם וכו'. ועיין בספר הבתים [הלכות קרית שמע שער ראשון סימן ט"ו, שגם כן כתב לפרש בדעת רש"י והרמב"ם, דסבירא להו דהכל תלוי בחתימה. ובספר ההשלמה ובספר המאורות [ברכות י"ב ע"א] כתבו לפרש כן, בדעת הרי"ף ובדעת רש"י. וכן כתב הרשב"ץ בפירושו לברכות בדעת הרי"ף. וכן נראה מדברי הרי"ד בפסקיו, זהו רבינו ישעיה דיטראני, והריבב"ן בפירושו, והנימוקי יוסף, דהכל תלוי בחתימה.

והוא ממשיך ואומר, נראה לענ"ד, שאף על פי שמרן השו"ע כאן פסק כפירוש הראשון שפירש בב"י, והסכימו רוב האחרונים לפירוש הזה, מכל מקום לעניין הלכה, יש לחוש גם לפירוש השני וכו', מפני שכלל גדול בידינו, שספק ברכות להקל, ואפילו נגד הוראות מרן השו"ע וכו'. ואף על פי שדעת כמה אחרונים, שקיבלנו הוראות מרן השו"ע, אף במקום ספק ברכות. הנה, מלבד דלא קימ"ל הכי, אבל, בנדוננו יש לומר, שמכיון שמצאנו לרבים מהראשונים שפירשו כן, ודברי ראשונים אלו לא היו למראה עיני מרן הבית יוסף, מחמת שעדיין לא נדפסו בימיו, ומכיון שבבית יוסף

שערי יצחק – השיעור השבועי

ואעיקרא, רבים אינם מסכימים לעיקר טענה הזאת, כי אפשר לפסוק פסקים כנגד דעת מרן השו"ע, בגלל שישנם ספרים שהוא לא ראה. דהיינו, הרי בודאי שבזמן הבית יוסף, היו ספרים רבים אשר לא היו בהישג ידו. לכן ישנם כאלה הסוברים, כי הכרעת מרן השו"ע, היא הכרעה מן השמים, שכך תתקבל ההלכה בעם ישראל. במלים אחרות, את הספרים שמרן לא ראה, הוא לא היה צריך לראות. מן השמים רצו, שאת זאת הוא יראה, ואת זאת הוא לא יראה. ושכך הוא הכריע. לכן, לא כ"כ פשוט לבוא ולהגיד, כי כיון שמצאנו הרבה ספרים, שמרן לא ראה אותם, אזי נפסוק שלא כמותו. כי מן השמים רצו שהוא לא יראה אותם. מן השמים רצו להחליט, כי כך תהיה ההלכה.

ואם תגיד לי, שמצאת כמה ספרים בהם כתוב אחרת, מי אמר לך שלא יתגלו בעתיד עוד ספרים אחרים? הרי ידוע לנו כי גם בזמנינו, ישנם עוד ספרים רבים, אשר בודאי לא רק שמרן השו"ע לא ראה אותם, אלא גם אנחנו לא ראינו אותם, הם גנוזים ומוסתרים בנתיים, שמורים.

ובפרט, וזאת הערה נוספת, שהראשונים הללו, שההלכה ברורה אסף, לא אומרים כך מדעת עצמם. אלא, הם מפרשים שכך היא דעת הרי"ף והרמב"ם וכו'. זה לא שהם סוברים כך בעצמם, אלא אלו פירושים בדעת המפרשים האחרים. ממילא, אין כאן משהו כ"כ ברור. וצריך לבדוק את זאת יותר לעומק לפענ"ד עכ"פ לפום רהטא.

אבל מאידך, גם אי אפשר לבוא ולהגיד הפוך, מה עם הברכה? הרי ישנו כאן ספק ברכה לבטלה? גם הדבר הזה אינו כ"כ פשוט.

הדבר דלעיל, הוא יסודי מאד לגבי פסקי הלכה. כיון שכמעט על כל צעד ושעל, אפשר למצוא ספרים רבים, אשר נדפסו במשך הדורות, ואשר ביכלתם לשנות את פסק ההלכה.

לא כתב לדחות פירוש זה, לא מחמת סברא ולא מחמת ראיות, לכן אע"פ שבשו"ע הסכימה דעתו כפירוש הראשון, מ"מ י"ל שאילו היה רואה את דבריהם, שמא היה חושש לכל הפחות להחמיר בדיעבד, שלא להיכנס לספק איסור ברכה שאינה צריכה.

בקיצור, הכרעת כולם היא, הן מהאשכנזים והן מהספרדים, שלא לברך, ולסמוך על דעת הרשב"א.

אך יש להעיר, למשל לגבי הכלל, דאמרינן סב"ל נגד מרן, שהדבר אינו כ"כ פשוט בנ"ד. אכן ישנה מחלוקת בעניין זה. אבל כך מקובל לפסוק, דאמרינן סב"ל נגד מרן. כיון שכל העולם נודע, כאשר הקב"ה אמר, לא תשא [שמות כ', ו'], כמבואר בגמרא [שבועות דף ל"ט ע"א]. הדבר חמור, לברך ברכה שאינה צריכה.

אבל בדרך כלל המדובר הוא, כאשר ישנם ספרים, אשר מרן השו"ע לא ראה אותם. או שמרן פסק משהו, שלא כדעתם. אבל בנ"ד, מרן ראה כי ישנה מחלוקת בין הרא"ש לבין הרשב"א, והוא הכריע במחלוקת הזאת כדעת הרא"ש, כנגד דעת הרשב"א. ומה שאנחנו מוצאים, כי ישנם עוד ראשונים רבים, שמרן השו"ע לא ראה אותם, אפילו אם הדבר נכון, אבל מצאו אותם רק בשנים האחרונות, והרי ישנם עוד הרבה ספרים שעדיין לא נדפסו. אולי בעוד עשרים שנה, או מאה שנה, יתגלו עוד כתבי יד של ראשונים אחרים, וימצא בהם כי ישנם עוד הרבה ראשונים אשר אמרו דוקא כמו מרן השו"ע. א"כ, אין הדבר ברור, לא מוחלט, להכריע על פי ספרים שלא נדפסו בזמן מרן, ולא הגיעו לידינו. הניחא אם מרן פסק כך, ולא ראה כלום מהנושא אשר בספרים האחרים אשר נמצאו עכשיו. אבל בנ"ד, הוא ראה את המחלוקת, והוא הכריע כשיטת הרא"ש. הטענה הזאת, כי ישנם ראשונים רבים, הסוברים כפי השיטה השנייה, היא איננה כ"כ פשוטה.

כתבתי בס"ד בשו"ת עולת יצחק (ח"א סי' ע"ב), בעניין צום יום הכפורים, לגבי יולדת תוך שלושה ימים. גם בנושא ההוא, ישנה בעיני כזאת. ידוע, שזה אינו מוסכם לומר, אילו ראה מרן את דברי הפוסקים האלה, היה פוסק כמותם. ציינתי כאן לכמה ספרים. ונראה עוד להוסיף, שאילו נבוא למדה זו, הנה על ידי ריבוי ספרי הראשונים שנתגלו ונדפסו בזמנים אלו, נצטרך לשו"ע חדש, שיהא בכל סימן וסימן שינויים ממה שפסק מרן ואכמ"ל.

חושבני, כי זהו דבר אמיתי מאד. כי בודאי שעל ידי טענה זו, בכל סימן בשו"ע, אפשר להגיד כי ישנם ספרים האומרים אחרת, ואם בן צריך לעשות שלחן ערוך חדש. מהגם כי ישנם ספרים רבים, אשר עדיין לא נתגלו. ישנם אנשים, המחזיקים כתבי יד שלראשונים, אשר אפילו אינם נותנים להראותם, וכלשכך להדפיסם. א"כ, בודאי שישנם הרבה דברים, אשר לא נתגלו עדיין בדורות שלפנינו. וכי בגלל כך, נשתנו פסקי ההלכה? אלא מאי, מרן כך פסק. הוא ראה שישנה מחלוקת, ופסק כך. מן השמים זיכו את מרן השו"ע שיתקבלו הוראותיו בכל תפוצות ישראל, וגם המלאך המגיד מן השמים אמר לו זאת. [וע"ע מ"ש בעניין זה בשע"ה הל' יולדת בשבת סי' ע"ב דף ר"נ אות ד'. ומה שהשיב על כך הרב אליהו מאדאר יצ"ו בספר ויען שמואל חלק חמישי (ה'תשס"ב, דף שס"ד שס"ה) לענ"ד לא נהירא, ואין צורך להשיב. יב"ן]. ממילא, ישנו צד גדול לומר, כי גם בנ"ד לגבי יוצר אור, כך היא ההלכה.

כנראה מפני כן, לא היה כ"כ פשוט, לבעל שו"ת שבט הלוי, להכריע בעניין זה לקולא, מצד ספק ברכות להקל, על פי דעת הגר"א והרשב"א. משום הכי הוא אמר בלשון של זהורי"ת 'אם נצרף', דהיינו הדבר אינו כ"כ חלק.

אבל מכלמקום מאידך, הרי הדבר נכון, כי הכלל של"סב"ל הינו דבר חזק. ואנחנו לא נדע מה נעשה.

לכן חושבני בס"ד, כי לכל הפחות יש לנו דרך ביניים, והיא לחזור על הברכה בהרהור, ולא בפה. כלומר, לא לבוא ולהגיד שאינו צריך לחזור בכלל, דהיינו תסמוך על דעת הרשב"א, אלא תחזור על הברכה בהרהור. על ידי כך, לכל הפחות יוצאים יד"ח לפי שיטת הרמב"ם והסמ"ג, הסוברים כי יוצאים בזה יד"ח, ואומרים בזה הרהור כדיבור דמי, כידוע. [ועיי' בהרחבה בעניין חזרה בהרהור, בשיעור מוצש"ק כי תבוא ה'תשע"ב ב'שכ"ג].

כך נלע"ד, לגבי השאלה שהבאנו לעיל, וממילא אותו הדבר לגבי ברכת מעין שלוש. דהיינו, אם האדם אמר את חתימת הברכה בצורה הנכונה, כגון אם אכל מזונות ופתח ובירך 'על העץ ועל פרי העץ', וחתם 'על המחיה', כיון שהחתימה היא בסדר, לפי הרשב"א יצא יד"ח, ולפי הרא"ש לא יצא יד"ח, לכן תחזור על הברכה בהרהור, ועיי"כ יצאת חלק מן הבעיית הזאת. לא להגיד לו, שלא יברך בכלל, כפי שהם כתבו, אלא שלכל הפחות יעשה בדרך הזאת, לחזור על הברכה בהרהור.

מה היא עיקר ברכת יוצר אור, ומה הקשר בין קדושת המלאכים ליצירת המאורות.

בעת נחזור לשאלה שלנו, כאשר האדם פתח 'יוצר אור ובורא חושך וכו', אמר עד 'המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית', והמשיך ואמר 'כאמור לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו'. בעניין זה, לכאורה בודאי פשוט, כי הדבר טוב. כיון שהוא אמר את עניין 'יוצר אור ובורא חושך'. הוא גם פתח נכון, וגם סיים נכון. אלא מאי, הוא בעצם לא אמר, את רוב ככל הברכה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

אבל לעניינינו, הדבר אינו מדוייק. זה לא נכון. כיון שרס"ג מדבר לגבי היחיד ממש. אבל שואל השאלה שלפנינו, לא התפלל ביחידות, ולא מדובר שלא היה מניין בביהכ"נ, אלא הוא היה בביהכ"נ בציבור, ואם כן הוא היה חייב לומר עמהם את הקדושה. רס"ג מדבר, כאשר אין עשרה, או שהוא יחיד ממש. על כך אומר רס"ג, שיאמר את התחלת הברכה ואת סופה, כיון שהקדושה נאמרת רק בציבור.

אולם עלינו להבין זאת. אנחנו דנים, מה עיקר עניין הברכה? האם זהו 'יוצר אור', או הקדושה? אבל בעצם, הנוסח לכשעצמו איננו מובן. לכאורה, מה הקשר בין הדברים? מדוע בברכת יוצר אור, כאשר מדברים על בריאת השמש, אנו מכניסים כאן את עניין קדושת המלאכים? לכאורה, אין שום קשר בין הדברים. מדוע הכניסו כאן את עניין המלאכים? למה אנחנו אומרים כעת, 'תתברך לעד צורנו, מלכנו וגואלנו, בורא קדושים. ישתבח שמך לעד מלכנו, יוצר משרתים. אשר משרתיו עומדים ברום עולם וכו'?

הדבר יהיה מובן, לפי דברי רבינו דוד אבודרהם, הביאו מהרי"ץ זיע"א בעץ חיים ודף ל"ב ע"ב, יוצר משרתים, כי בכל יום מחדש מלאכים. זהו הקשר בין הדברים. דהיינו, כפי שאנחנו מברכים את ה', על בריאת ויצירת האור בכל בוקר, אנו רואים זאת במו עינינו, כאשר השמש זורחת, כך גם מזכירים את המלאכים, אשר נבראים בכל יום ויום. כדאיתא במס' חגיגה פרק אין דורשין [דף י"ד ע"א] כל יומא מיברו מלאכי מנהר דינור, ואמרי שירה ומתבטלים. שנאמר, תְּדַשִּׁים לְבָקָרִים רֶבֶה אֲמוֹנֶתֶךָ וְאִיכָה ג', כ"ג. וכן הוא הפירוש 'יוצר משרתים', אותם המתחדשים בכל יום. לכן הכניסו כאן את עניין המלאכים, ושהם מקדשים את ה' בכל יום. כך עלה בדעתנו לפום רהטא.

ואכן צריכים לדעת, מה היא עיקר ברכת 'יוצר אור'? הרי בתוך ברכת יוצר המאורות, מוסיפים הרבה דברים. כגון, על המלאכים, ועל הקדושה שהם מקדשים. מָה רַבּוּ מַעֲשֵׂיךָ יְיָ! [שזה פסוק בתהלים ק"ד, כ"ד], 'אל ברוך גדול דעה', 'פנות צבאות קדושים', 'אשר משרתיו עומדים ברום עולם', קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ וְגו' [ישעיהו ו', ג']. לכאורה, מה עם כל זה, וכי הדברים הללו אינם חלק מן הברכה?

צריכים לדעת, כי רבינו סעדיה גאון כותב בסידורו [דף י"ג], שכאשר הברכה הזאת נאמרת ביחידות, לא מזכירים בה בכלל את נוסח הקדושה. כל העניין להזכיר את הקדושה, בברכת יוצר אור, זהו רק ברבים. דהיינו, מי שמתפלל בציבור [שם דף ל"ז]. אבל המתפלל ביחידות, לדעת רס"ג, היחיד לא אומר קדושה. ואפילו לא את נוסח הקדושה ליחיד, כפי שאנחנו נוהגים לומר, 'קדושת י"י צבאות וכו'. וכן לא את העצות האחרות, אשר כתבו הפוסקים לגבי היחיד. אלא, היחיד מדלג זאת בכלל.

כך מובא בסידור רב עמרם גאון ומועתק באוצר הגאונים למס' ברכות דף 52 סי' קל"ג, אמר רב סעדיה ראש הישיבה זכר אדוננו לברכה, יחיד הפורס על שמע, כיון שאסור לומר קדושה בפחות מעשרה, כדקיימא לן כל דבר שבקדושה לא יהיה פחות מעשרה, ואי אפשר לו נמי לפתוח ב'בורא קדושים', מה תתחיל? שכיון שהתחיל, אסור לגמור. אלא מברך כך, ברוך אתה ה' אלדינו מלך העולם יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא את הכל. המאיר לארץ ולדרין עליה ברחמים רבים, וטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, כאמור לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו, ברוך אתה ה' יוצר המאורות. א"כ, אותו אדם אשר שאל את השאלה דלעיל, בחור-ישיבה, כמעט אמר את הנוסח שכתוב ברס"ג, בלי כוונה...

אבל מהרי"ץ זיע"א בעצמו, נותן אחריתו טעם אחר לכך. טעם ממש מתוק מדבש. הוא כותב זאת בהמשך [דף ל"ג סוף ע"א] וז"ל, טעם שתיקנו קדושה ביוצר. למה הכניסו את נוסח הקדושה, לברכת יוצר אור? הרי לכאורה, אין קשר בין הדברים? אלא התשובה, להוציא מלבם של כופרים, שנותנים הממשלה לצבא השמים, לעשות כחפצם ככל אשר ירצו. ואינו כן. יש כופרים חושבים, כי צבא השמים, דהיינו השמש והירח והכוכבים, אשר נמצאים ברקיע, הם המושלים על העולם. לכן, כעת אנחנו משבחים את ה', על יצירת המאורות. ללמדך כי אל תחשוב, שיש למאורות כוחות משל עצמם, אלא הכל הוא במאמר ה'. לכן מכניסים זאת בנוסח הברכה, בכדי לדעת, כי הם גופא אכן נשלטים על ידי הקב"ה. והראיה, שהרי כל צבאות מעלה מקדישים אותה, שהוא בורא הכל. הם מקדישים את ה'. א"כ הדבר סימן, כי הם כלום, הם אפס. וזהו שנאמר, עַד מְתֵי אֱלֹדִים יִחַרְף צָר, יִנְאֵץ אוֹיֵב שְׁמִי לְנִצְחַח וְתֵהְיֶה עֵד, יי, אותיות שצ"ם חנכ"ל. אלו הם שבעת כוכבי לכת, שבתאי, צדק, מאדים, חמה, נוגה, כוכב, לבנה. כלומר, שהאויב אומר שניתן להם הממשלה. לכן אנו מכריזים על אמונתנו, שהדבר הוא בהיפך.

דברי רס"ג, לא יעזרו כ"כ במקרה דידן. דהיינו דהוה אמינא כיון שלדעת רס"ג כך אומר היחיד לכתחילה, לכן אנחנו נסמוך על זה עכ"פ בדיעבד. כיון שהאדם הזה, היה נמצא בציבור. לכן, מן הבחינה הזאת, היה עליו לומר את הקדושה ביחד איתם.

האם קדושה דיוצר וכן קדושת ובא לציון נאמרות גם ביחיד, ומה הדין לגבי אמירת ברוך כבוד יי ממקומו, התייחסות למש"כ בספר זית רענן בעניין זה, ודחיית דבריו כאילו מנהג ק"ק תימן לומר קדוש וגו' וברוך כבוד וגו' בניגון ופיסוק טעמים.

לאחר מכן אומר מהרי"ץ [שם] כך, היחיד, אם אומר קדושה זו, אם לאו, מחלוקת בין

הפוסקים. ישנה מחלוקת גדולה בין הראשונים, האם היחיד אומר קדושה, או שלא? הרמב"ם סובר בחיבור [פ"ז מה"ת], שאין היחיד אומר. והרא"ש והרשב"א ורבינו ירוחם כתבו, שיחיד אומר קדושה שביוצר.

מה ההבדל ביניהם? מדוע בקדושת יוצר, וה"ה לגבי קדושת ז'בא לציון, היחיד אומר את הקדושה. ואילו לגבי הקדושה שבתפילת שמונה עשרה, אין חולק על כך, שהיחיד אינו אומר אותה? הסיבה היא, כי בקדושת שמו"ע אנו אומרים, 'נקדישך ונעריצך', דהיינו אנחנו משבחים. אבל בקדושה ד'יוצר', וכן בקדושה ד'זבא לציון', אנחנו רק מספרים, שהמלאכים הם המקדישים. לכן ישנן דעות, כי מותר גם ליחיד לומר זאת. שאינו בא עתה לקדש, אלא סיפור דברים היאך המלאכים מקדישים, ולא דמי לקדושה שבתפלה שאומר נעריצך, שאותה ודאי אינה פחות מעשרה, והכי איתא במס' סופרים וכו'. ומרן בש"ע, שנאה במחלוקת. ומנהיגו, כדעת הרמב"ם בחיבור. וכן פסק בתולעת יעקב, משם הזוהר. וכך הוא אומר, קדושת יי צבאות מלא כל הארץ כבודו. וכן כתב מהר"י צעדי ז"ל.

מרן השו"ע, מביא את המחלוקת הזאת, באותו הסימן שהבאנו מקודם, בסעיף שאחרי כן וסימן נ"ט סעיף ג', יש אומרים, שהקדושה שביוצר יחיד אומר, לפי שאינה אלא סיפור דברים. ויש אומרים, שיחיד מדלגה, ואינה נאמרת אלא בציבור. מוסיף ואומר מרן, ויש לחוש לדבריהם. וליזהר שיחיד יאמרנה בניגון וטעמים כקורא בתורה. מרן השו"ע מכריע, כי כיון שישנם פוסקים האומרים, שהיחיד לא יכול לומר קדושה, לכן תאמר זאת בניגון וטעמים, כאדם הקורא בתורה.

בעל שתילי זיתים [שם אות ט'] מסביר כך, 'היחיד מדלגה', רק יאמר 'ואומרים ביראה, קדוש'. 'זהאופנים וכו' ואומרים, ברוך'. ואינו

שערי יצחק – השיעור השבועי

את מהר"י צעדי זצ"ל. אבל אחרי תפילת ערבית, מהרי"ץ מביא את נוסח תפילת היחיד, כפי לשון התכלאל, ותכף אקרא לכם זאת בעז"ה.

הנוסח 'קדושת י"י צבאות', בדקתי וראיתי כי נוסח זה קיים כבר מלפני שנים רבות. בכל התכלאליל כתבי יד, הראשונות והאחרונות, כולם כותבים את הסגנון הזה. הדבר הוא אצלנו מימי קדם, בתורת הוראה מקובלת ומפורסמת אצל כל חכמי תימן. לעת עתה לא ידוע, מה המקור לכך, ומי הראשון שכתב זאת. אולם אפילו שהדבר אינו מובא בשום פוסק, זהו דבר המתקבל על הדעת. אולי הדבר היה להם במסורת מהגאונים, בתשובות שלהם, או נמצא בספרים שלא הגיעו לידינו לבינתיים, ויהי רצון מלפני המקום מלפני המקום ב"ה שתחזינה עינינו.

כך הוא לשון התכלאל [דף צ"ג ע"ב, צלוה' אליחיד, תפילת היחיד, יקרא אלברכות ואלזמירות, אלי' כי אני י"י רופאך, ויקול ברכי נפשי את ה' המבורך. גם דבר זה, לומר 'ברכי נפשי את י"י במקום 'ברכו', הוא ג"כ חידוש, אשר אינו מובא בספרי הפוסקים. ויבתידי באליוצר, מתחיל את ברכת יוצר, ולא יגיב אלקדושה משולשת מתל אלגמאעה, לא יאמר את הקדושה המשולשת כמו הציבור, בל יקול, אלא יאמר, קדושת ה' צבאות, ויתם אלי', ויסיים עד, גאל ישראל, ויקום יצלי, ויקום להתפלל י"ט ברכות. א"כ לשון התכלאל הוא, שהיחיד אומר 'ברכי נפשי', במקום ברכו. ושלא יגיד את הקדושה, אלא 'קדושת י"י צבאות'. זהו מיסודם של קדמונינו גאוני תימן יע"א. ומזה הרי בבירור משמע, כי כל השאר, הוא כרגיל, אומר אותו הדבר כמו הציבור. זאת הסיבה, שמהרי"ץ לא התייחס לכך.

לא צריך להמציא כאן דבר חדש, אשר לא שמענו ולא ראינו, שהיחיד יגיד רק 'ברוך', וזהו. לפי לשון התכלאל, הדבר ברור, כי על היחיד

גומר הפסוקים. דהיינו, לפי השיטות האלה, היחיד מדלג ואומר כך, 'עונים ביראה ואומרים, קדוש'. 'משבחים ואומרים, ברוך'. זהו. אין להוסיף ולומר את ההמשך. ומתחיל לאל ברוך.

בספר זית רענן [שם דף שע"ב], מביא את מהרי"ץ זיע"א, שכתב שמנהגינו כדעת הרמב"ם בחיבור, אלא שאומר במקום קדוש וכו', קדושת י"י צבאות מלוא כל הארץ כבודו. ושכך כתב מהר"י צעדי ז"ל.

ולעניין ברוך כבוד וכו', לא כתב מהרי"ץ כיצד יעשה. ומשמע לכאורה, דסבירא ליה כדברי הבית יוסף, שאומר רק תיבת 'ברוך', ואינו גומר הפסוק. אולם המנהג פשוט, שאומר כל הפסוק. ורבינו המחבר, דהיינו השת"ז, לא הזכיר מנהג זה, ומשמע דסבירא ליה, דעדיף לנהוג כדברי מרן, לומר פסוקים אלו בניגון טעמים, כמו שכתוב בשו"ע כאן.

השת"ז, לא התייחס בכלל לעניין הזה, שאומרים 'קדושת י"י צבאות'. אלא הביא רק כפי שכתב השו"ע, לומר זאת בניגון וטעמים [ועיין לקמן ד"הובפרט]. אבל מהרי"ץ כן כותב, כי המנהג שלנו הוא כדעת הרמב"ם, שאומרים 'קדושת י"י צבאות'. ומה עם 'ברוך כבוד' מהרי"ץ לא מתייחס לכך. בא ואומר הזי"ר, כי משמע מדברי מהרי"ץ, מכך שמהרי"ץ לא אמר זאת, כנראה שלשיטתו אומרים רק 'ברוך', כלומר אומרים רק את המלה הראשונה.

אולם, לא נראה לי, כי כך הוא הפירוש. ומהי גם שכל ההולכים בשיטת מהרי"ץ לא נוהגים כך. והסיבה שמהרי"ץ לא הזכיר זאת, חושבני כי מהרי"ץ זיע"א, סמך על לשון התכלאל. הרי כידוע, העניין של 'קדושת י"י צבאות' ליחיד, אינו מובא בפוסקים. המקור היחידי לכך, הוא רק בספרי חכמי תימן, אשר כתבו שהיחיד יאמר 'קדושת י"י צבאות'. מהרי"ץ מביא כאן,

לומר את כל הפסוק, 'ברוך כבוד י"י ממקומו'. מהרי"ץ זיע"א סמך על לשון התכלאל, ואין צורך להרחיק לכת ולהבין כפי שהבין בעל ז"ר. דבר אשר לא שערוהו רבותינו ואבותינו, מנוחתם בגך עדן.

זהו הדבר הראשון בנ"ד, התמוה בדבריו. אבל תכף תשמעו, דברים תמוהים יותר.

בהמשך בעל ז"ר מביא [שם], בשם ספר שורש החיים [דף צ"ו סוף ע"ב], בארץ התימן, יש שנהגו לומר 'קדושת י"י צבאות מלא כל הארץ כבודו'. 'יש שנהגו'. משמע, כי רק חלק נהגו כך. כביכול. אבל מה הועלנו בתקנה זו, דהא מכל מקום המה מדלגים הקדושה, ועבדי כפלוגתא בתרא. כמו היש אומרים השני בשלחן ערוך. והנכון לעשות כהכרעת מרן וכו', לקרותה בניגון וטעמים, שלא להפסיד אמירת קדוש קדוש קדוש וכו'. וכן ראיתי מורים לעם כך עכ"ל. וכוונתו לומר, דבזה יוצאים אליבא דכולא עלמא. דהא איכא למאן דאמר, שהיחיד אומרה. ומשמע, שצריך לאמרה. ומכל מקום שמעתי, שהמנהג אף בהרבה מקהילות השאמי, לומר קדושת י"י וכו', ולגמור פסוק ברוך וכו'. ושכן מנהג השאמי.

כוונתו בסוף דבריו לומר, כי כך הוא 'גם' מנהג נוסח שאמי. כי בנוסח בלדי, הדבר פשוט שזה כך. אבל החידוש הוא, שאפילו נוסח שאמי נוהגים כך, למרות שזהו נגד דברי השו"ע. בעניין זה, נשאר להם המנהג הקדמון. הדבר ברור, אין ספק בכך, שזהו המנהג הפשוט בקהילות תימן, בין נוסח בלדי, שזה פשיטא, כדבר האמור, ובין בוסח שאמי. ברור כשמש כי כך הוא המנהג.

אבל להוותנו בעל שורש החיים, רצה להמעט זאת, וכתב 'יש שנהגו', כביכול רק חלקם נהגו כן. למרות שבעצם כך הוא המנהג המקובל, אצל כל תלמידי החכמים, וכל יודעי ספר. כל מי שלמד אצל תלמיד חכם, או מי שנמצא בחברת תלמידי חכמים, יודע זאת, כיון

שהדבר מפורסם. אלא מאי, כנראה ישנם כאלה ששינו זאת, בגלל שראו בשו"ע, כי יש לומר זאת בניגון וטעמים. אודה ולא אבוש, כי גם אני חשבתי כך פעם. וכך כתבנו בבארות יצחק על פסקי מהרי"ץ חלק ראשון. אבל בספרי הקטן שולי המעיל על מעיל קטון וסימן ו' ס"ק ל"ג, הסברתי שהדבר איננו נכון. דהיינו, הדבר אינו פשוט, לבוא ולומר זאת בניגון וטעמים. לכאורה חושבים, כי אם אגיד זאת בניגון וטעמים, על ידי כך אני יוצא ידי חובת כל הדעות. שהרי אמרתי את כל הפסוק, 'קדוש קדוש קדוש וכו'. למה להגיד 'קדושת' וכן למה לקצר ולהגיד רק 'קדוש', כפי השיטות הללו? אני אומר זאת בניגון וטעמים, ואז הדבר כביכול נחשב, שאני אומר פסוק, ואין בכך כלום, רק הרווחתי שאמרתי הכל, בלי שום שינוי וללא שום קיצור. מושלם.

לא אאריך כעת, בכל מה שכתבנו שם בס"ד. מי שירצה, יראה את הדברים שם בפנים. בכל אופן, הבאתי כאן – בספר שולי המעיל – שתי טענות. ראשית, אלה שאמרו לקרוא זאת בניגון וטעמים, אין כוונתם כפי הקריאה הרגילה שבספר תורה. אלא לדבריהם, אלו כפי הטעמים שלתינוקות שלבית רבן. אמנם השו"ע סתם ואמר, 'בניגון וטעמים כקורא בתורה', אבל במקורות שהשו"ע העתיק, לא כתוב כך. למשל, הרשב"א אומר וחלק חמישי סימן ט"ו, כדרך שהוא קורא אותם בבית הספר. ואמנם הדבר אינו כ"כ ברור, למה הם מתכוונים. ואיך שיהיה, משמע כי לדבריהם, אל תקרא בניגון וטעמים שלקריאה הרגילה, אלא כפי שקוראים הילדים בתלמוד תורה. כנראה, היה להם איזה ניגון אחר. גם לא כ"כ מובן, מאי נפקא מינה?

על כל פנים, הבאנו שם, כי הרשב"א בתשובה אחרת, וכן הרדב"ז, וכי האר"י ז"ל, הם סוברים שהדבר אינו מועיל. דהיינו, גם אם יאמר זאת בניגון וטעמים, הדבר אינו מתיר את העניין. וכמו כן למשל, לגבי שלוש עשרה מדות. אם

שערי יצחק – השיעור השבועי

אבל בסופו של דבר, כולם חזרו להוראת מהרי"ץ זיע"א, להחזיק את המנהג הקדום. דהיינו, הרבה מן המנהגים אשר היו מקובלים אצל כולם, החזיקו מעמד בסופו של דבר, והם נשארו והמשיכו גם בדורות שלאחר בעל השת"ז.

שאלה מהקהל: המשנ"ב מביא [בסי' נ"ט סק"י], כי הפר"ח כותב, שאם האדם נמצא בציבור, הוא יכול לומר קדוש וגו'. האם לנהוג כך למעשה?

תשובת מרן שליט"א: יפה. טוב שאתה שואל את השאלה הזאת. זאת שאלה מצויה, רבים שואלים את השאלה הזאת.

הדבר נכון, שכך היא דעת הפר"ח, אולם מהרי"ץ זיע"א חולק עליו, ואינו מסכים איתו. וגם המאמר מרדכי, תמה על הפרי חדש. בקיצור, אנחנו פוסקים, כי דוקא אם האדם נמצא ממש ביחד עם הציבור, הוא יכול לומר קדושה. אבל אם הוא רק נמצא בציבור, אבל הוא מתפלל בפני עצמו, עליו לומר קדושת י"י צבאות'. אמנם, אם בזמן שהציבור אומרים 'קדוש קדוש וגו', הוא תפס אותם אפילו במלים האחרונות, דהיינו במלים 'כל הארץ כבודו, ואפילו אם הוא נתפס במלה האחרונה, 'כבודו, הוא יכול להתחיל ולהגיד את נוסח הקדושה בשלימות לבדו, כיון שהדבר מתחבר ומצטרף ביחד עם אמירתם. אבל אם הוא לגמרי לא אוחז ביחד איתם, אמנם ישנו כאן ציבור, אפילו נמצאים שם אלף אנשים, אבל כיון שהוא לא אומר איתם ביחד ממש את הקדושה, אזי אנחנו פוסקים, שלא לומר נוסח 'קדוש', אלא רק לומר 'קדושת'. [עיין עיני יצחק על שע"ה סי' י"א אות מ"ח ד"ה ולא. יב"ן].

ישנו דבר נוסף, שהוא תמוה מאד לפענ"ד.

בספר סביב לשלחנך [שם בזית רענן דף שע"ג] הוא כותב חידוש גדול מאד. תשמעו ותגידו, מה אתם חושבים על כך. הוא כותב בזה"ל, מנהגינו, דלעולם אומרים הציבור בקול רם

האדם יחידי, או שאין בביהכ"נ מניין, אזי אנחנו אומרים מְצַפֵּץ מְצַפֵּץ, במקום שם השם. אולם ישנם פוסקים האומרים, כי תאמר זאת בניגון וטעמים. ולכאורה נראה היה, שהדבר יותר טוב, כיון שאתה אומר את שם ה' במלואו, רק שאתה אומר זאת בניגון וטעמים. אבל, לא נמלטנו מפלוגתא. כי ישנם פוסקים הסוברים, שגם דבר זה הוא אסור.

דהיינו, מה שאומרים זאת בניגון וטעמים, זה אינו מוריד את הדבר מהחשיבות שלתפילה. וממילא, כפי שאסור לומר זאת בלי מניין, כך אסור לומר זאת גם בטעמים. הרי למשל גם את שירת הים, אנחנו אומרים בניגון וטעמים. וכי בגלל כך, זאת אינה תפילה? א"כ, הניגון והטעמים אינם מורידים מחשיבות העניין, וא"א לומר כי עי"כ ישנו היתר לומר זאת.

לכן, יותר טוב לעשות, כפי שאבותינו נהגו מדורי דורות, להגיד 'קדושת י"י צבאות'. בודאי שיותר טוב לומר כך. כיון שהניגון והטעמים, אינם מצילים אותנו מן הבעי"א הזאת. ואותו הדבר לגבי שלוש עשרה מדות, אמירתן בניגון וטעמים, אינה פותרת את הבעי"א הזאת.

בשלחן ערוך המקוצר [סי' י"א סי"ז], לא הבאתי בכלל כי ישנם כאלה האומרים זאת בניגון וטעמים. ולא חילקתי, בין מנהג שאמני, למנהג בלדי. כיון שכידוע, מי שמכיר יודע, כי בספרי שע"ה, אם כתוב 'מנהג' בסתם, אזי זהו מנהג המשותף, הן לבלדי והן לשאמני. מה שהבאנו, מבלי לחלק, אזי פירושו שכולם נוהגים כך. ולמיעוטא דמיעוטא, לא חיישינן. לא צריכים להתייחס למיעוט.

ובפרט שהדבר ברור, כי בנ"ד, הם שינו את המנהג. כידוע, זאת גם דרכו של בעל שת"ז וההולכים בדרכו, בהרבה דברים אחרים. למשל, בעניין הדס שוטה, וכן לגבי ברכת המוציא על כל שלחן. ישנם דברים רבים, אשר היו מקובלים אצל כולם, והם רצו לשנותם.

קדוש וכו', ברוך וכו', בניגון ובפיסוק טעמים. מישהו מכיר מנהג כזה? לפי דבריו, אנחנו אומרים 'קדוש' ו'ברוך', בניגון ובפיסוק טעמים. לא שמענו ולא ראינו רק בהיפך. היום קראנו בהפטרה את הפסוק, וְקָרָא זֶה אֵל זֶה וְאָמַר, קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ [ישעיהו ו', ג'], בניגון ופיסוק טעמים. מישהו שמע, שכך אומרים גם בתפילה?

כנראה הוא הבין כך, מפני שהדבר מתאים לטעמים. הרי אנו אומרים כך, קדוש, קדוש, קדוש וגו'. הדבר דומה לטעמים, אבל זה לא נקרא טעמים. ישנו פיסוק, המתאים לפי הבנת העניין. וגם כאן, העניין התאים האחד לשני. אבל זהו לא הניגון של טעמים, אלא שהוא משתווה לניגון הטעמים. הדבר כפי שבקריית שמע, לפעמים הניגון משתווה עם הטעמים, ולפעמים לא. אכן בפסוק הזה, אולי פחות או יותר הכל השתווה, אבל זהו לא הניגון של טעמים. אני ממש מתפלל, כיצד אפשר להבין כך.

והוא ממשיך ואומר, ובוזה ארווחנא טפי, שמורגלים אנו לומר הקדושה תמיד בניגון וטעמים. שמעתם? לפי דרכו הדבר מצויין, הרווחנו מכך, כי על ידי זה אפשר לומר זאת גם ביחיד, כיון שבלא"ה אתה אומר זאת בטעמים. ונמצא, דאף אם יתפלל ביחיד, כבר מורגל הוא בכך. וזה לשון הרב כף החיים [אות כ"ב], טוב ונכון, דאפילו כשאומרה עם הש"ץ, יאמר אותה בניגון וטעמים כקורא בתורה, כדי שיהא מורגל בכך, ולא יעבור עליו כשמתפלל ביחיד עכ"ל. ונראה, שזהו יסוד מנהגינו, דאף היחיד יוכל לאומרה, עיין מה שכתבתי בזית רענן סק"ט בשם שורש החיים, ודו"ק.

נראה לי, כי כל מה שכתוב כאן, זאת טעות גמורה. הדבר אינו קשור בכלל למנהגינו, וזה לא נקרא שמנהגינו לומר זאת בטעמים. הדבר מוזר מאד.

וישנה כאן עוד הוספה, והנוהגים שהיחיד אומר קדושת י"י צבאות וכו', אולי ס"ל דזהו גופא גריעותא, דכיון דבעלמא אומרים אותה בניגון וטעמים, כשיאמר כן ביחיד, ליכא היכרא, שהרי נראה כאומר קדושה. לכן לא סמכו על זה, ודו"ק. גם דבר זה, תמוה מאד. ובכלל, הטענה על עצם מה שהם אומרים זאת, בלשון 'זהנוהגים כך'. כביכול, ישנם הנוהגים כך, וישנם שלא נוהגים כך.

אבל צריך לדעת, כי זהו המנהג העיקרי והמקובל. הם משום מה, המעיטו כאן בחשיבותו של מנהג. חושבני כי הדברים ברורים ופשוטים.

שאלה מהקהל: מה הדין, אם היחיד מצא את הציבור, בקדושה אחרת? דהיינו, אם הציבור נמצא בקדושה של חזרת הש"צ, והוא נמצא בקדושה של ברכת יוצר אור.

תשובת מרן שליט"א: יש מקום לדון בכך. אבל בפשטות, הדבר אינו מועיל, כיון שכל קדושה היא בדרגא אחרת. הפוסקים דנים בעניינים דומים ועיי' שלחן ערוך סי' ק"ט ס"ג, אבל להלכה ולמעשה, שיגיד 'קדושת י"י צבאות'.

לסיום העניין, ברצוני להראות לכם, מה שהבאתי בספר רכב אלדים [דף 185]. ישנו כאן צילום, של תכלאל משנת התנ"י ליצירה ב"ז לשטרות, דהיינו מלפני יותר משלוש מאות שנה, ומתחת המלים 'קדוש קדוש קדוש', הוא עשה טעם שלשלת על כל אחד מהם. הצילום לא יצא כל כך חד, לכן לא רואים זאת בבירור. אבל אני זוכר, כי בכת"י בעצמו, רואים יותר טוב את הטעם שלשלת, על כל מלת 'קדוש'. אבל, אלו אינם 'טעמים'. הוא רק רצה לתת דוגמא, ולשם שינוי הוא עשה זאת מתחת, ולא מעל כרגיל. [או בגלל שלא היה לו מקום מלמעלה, ועלה זה בדעתו רק לאחר שכתב]. כי אומרים זאת ברתת ובזיע, כעין הטעמת השלשלת, אבל אי אפשר להשוות זאת ממש לטעמי המקרא.

שערי יצחק – השיעור השבועי

זאת בתורת הזכרה, ולכן אין מסיימים את הפסוק. לכן, אין בזה כל איסור. וכך הוא המנהג, שאומר אז ש"צ לבדו (או אפילו יחיד ממש), 'האומרים בכל יום קדוש קדוש קדוש'. מי אלה שראית, האומרים 'קדושת' אלו זקנים?

תשובה מהקהל: כן. זקנים בירושלם. לא כולם, אבל חלקם.

תשובת מרן שליט"א: בכל זאת חושבני, כי אין בכך שום חשש. כנראה איזה חכם הורה להם כך, מדעת עצמו. יתירה מכך, אפילו 'יהא שמיה רבא מברך', שזהו גם כן דבר שבקדושה, ואפ"ה אנו אומרים זאת בתוספתא שבתרגום שלהפטרות שבועות, אבל אז אפילו מסיימים עד הסוף, כנראה הטעם אינו רק כיון שלא אומרים אז את זאת בתורת תפילה, אלא דרך לימוד וקריאה. אבל לא אמרו זאת, בתורת שכעת אני משבח את ה'. לכן, אין איסור בעניין זה, אפילו שאומרים את כל נוסח 'יהא שמיה רבא'. וכבר הערתי על כך בס"ד בעיני יצחק על שע"ה סי' י"א הערה מ"ח ד"ה הטעם יעו"ש. יב"ן.]

בעניין ספר הפטריות הכתוב ע"ג קלף בניקוד ובטעמים.

[מראים למרן שליט"א ספר הפטריות הכתוב ע"ג קלף בניקוד וטעמים, ומבקשים את חוות דעתו בעניין זה].

תשובה: דיברנו על כך לפני כמה שיעורים [מוצש"ק וארא ה'תשע"ה ב'שכ"ו], כי בעצם לפי הגמ' במס' גטין ודף ס' ע"א, היו צריכים לקרוא את הפטרות מתוך ספרי נביאים שלמים, יהושע שופטים וכו', העשויים בגלילה וכו'. כל הפטרה מתוך הספר שממנו נלקחה. אבל כאן, ישנם רק את הפטרות. אם היתה מעלה בכך, זהו רק כאשר היה ספר נביאים שלם, אשר מתוכו קוראים את הפטרה. אבל אם הספר, הוא רק ספר שלהפטרות, אין לכך כל משמעות. ובאופן כללי, אלו דברים אשר לא

הדבר ברור, כי כך הוא המנהג בקהילותינו מדורי דורות, שלא לומר זאת בטעמים. אין השוואה, בין מה שאנו עושים בתפילה, לבין טעמי המקרא. זהו הסגנון שלתפילה, כפי שכך אנו עושים בקטעים אחרים בתפילה.

לכן המסקנא היא, כי עדיף לומר 'קדושת י"י צבאות', ובכך יוצאים מה שיותר חלק, בדרך הכי טובה, מכל הבחינות. ממילא, טוב מאד שאבותינו לא שינו את המנהג הזה, ועלינו להמשיך את המסורת הזאת.

שאלה מהקהל: גם את פסקת 'ברוך כבוד', אפשר לאמרה במלואה?

תשובת מרן שליט"א: כן. הסברתי זאת בספר מעיל קטון, והבאתי ראיה לכך מרבינו האי גאון, שהדבר אינו נחשב כדבר שבקדושה, וממילא מותר לומר זאת גם ביחיד. לכן אבותינו אמרו זאת, כי אין בכך כל חשש. החשש הוא, רק לגבי הקדושה המשולשת. רק שם ישנה בעיני.

שאלה מהקהל: כמה שלשלת הוא עשה שם? תשובת מרן שליט"א: שלוש שלשלת.

שאלה מהקהל: אבל בד"כ, את המלה 'קדוש' השלישית, אומרים ביחד עם המלים י"י צבאות'?

תשובת מרן שליט"א: נכון, אבל מושכים אותה קצת.

שאלה מהקהל: לגבי מה שאנו אומרים בסליחות, בפסקת שומר ישראל, 'האומרים בכל יום קדוש קדוש קדוש'. נתקלתי פעם בכך, כי בירושלם היו חלק מן הציבור האומרים 'קדושת י"י צבאות', ולא היו אומרים קדוש קדוש.

תשובת מרן שליט"א: אכן שמעתי על כך, אבל בדרך כלל, הדבר איננו מקובל. חושבני, כי הסיבה שלא חששו לכך, כיון שאז אין אומרים זאת בדרך תפילה, רק מתכוונים לומר

שערום אבותינו. הדבר עלול להיות, בגדר פירצה, שיִשְׁנו מנהגים נוספים, ובפרט בעיקבות מנהגי עדות אחרות.

מה שאתם מראים לי כעת, זה נקרא ספר הפטרות. דהיינו, כתבו את ההפטרות כפי הסדר, אחת אחרי השנייה. זהו מה שמוזכר בגמרא, 'ספר אפטרותא'. כנראה אצל הספרדים, התפשט המנהג הזה בזמן האחרון, ואני רואה כי בזמנינו ישנם גם תימנים הרוצים לעשות זאת. אמנם, אין איסור לעשות זאת, אבל גם אין בכך שום הבדל, א"א להגיד שיש בכך איזו מעלה או מדרגה, ושישנה חשיבות מיוחדת לכך. הדבר אינו משמעותי. אם כבר היתה חשיבות לכך, זהו כאשר כותבים נביא שלם. כגון, שמואל, מלכים, ירמיהו, וכדומה בשלמותם. כך נוהגים האשכנזים הליטאים, על פי דעת הגר"א. אבל למעשה, גם דבר זה, לא התקבל אצלנו, ואבותינו מדורידורות לא נהגו זאת.

הודעה חשובה ל"מנויים לחיים".

זיכנו השי"ת ברוב חסדו,

ומרן שליט"א נתן את הסכמתו,

להקדיש מזמנו היקר והעמוס לרוב בענייני הכלל והפרט, על מנת לעיין ולהגיה את השיעורים השבועיים קודם הדפסתם, ולתקן בהם את הצריך תיקון, וכן להוסיף עניינים והערות ומקורות נוספים, אשר לא נאמרו בשיעור המוקלט.

אי לכך, הדפסת השיעורים ושליחתם ל"מנויים לחיים", תלויה בעומס המוטל על כתפי מרן שליט"א באותה התקופה, וכן בסיבות טכניות נוספות, כגון עיכובים בהקלדה או בעריכה, אשר אינן תלויות בנו, ובפרט בחדשי החגים, בשמחות משפחתיות וכדומה.

אנו מבקשים מראש את סליחתכם על העיכוב, ומקווים להשלים בעה"ת את כל השיעורים החסרים בהקדם האפשרי. ברוכים תהיו.

מערכת "שערי יצחק"

שע"י מוסדות יד מהרי"ץ ב"ב

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר,

נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים,

אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש כל שיעור לעילוי נשמת,

או לרפואה והצלחה ופרנסה טובה.

פרטים בטלפון: 050-4140741

שאלה מהקהל: זה לא יותר טוב מלקרוא מתוך ספר?

תשובת מרן שליט"א: לא. זה היינו הך. הדבר לא מעלה ולא מוריד. ונרחיב עוד בל"נ בשיעור מוצש"ק תצוה. הדבר רק יגרום ח"ו, שירצו לעשות עוד כל מיני שינויים. הדבר יהיה פירצה. בכל אופן, אין כאן איזה הידור. אולי זה יותר מכובד, אבל מבחינה הלכתית, אין לכך משמעות.

וכבר המליץ בכגון דא מהרי"ץ, ועם שוני"ם אל תתערב. ואל תשנו ממנהגי אבותיכם, הנחמדים מזהב ומפז רב.